

Lackalänga kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

KARL JOHAN HOLMBERG, FHK 2015-01-23

jais
arkitekter

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

Lackalänga kyrka

Lackalänga- Stävie församling, Rönnebergs kontrakt, Lunds stift
Lackalänga socken, Lackalänga 42:1, Kävlinge kommun, Skåne län, Skåne

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Närområdet kring Lackalänga är en utpräglad slättbygd med mer än 5000 års boplattningskontinuitet kring Kävlingeån. Längs med höjdryggen söder om Lackalänga finns en betydande koncentration av fornlämningar ända från yngre stenåldern.

Lackalänga by fick sin nuvarande utformning i samband med enskiftet då gårdarna flyttades ut. Därefter etablerades en ny bebyggelse längs de gamla vägsträckningarna, som har anor från 1700-talet. Fornlämning Lackalänga 28:1, inom vilken kyrkan ligger, motsvarar bytomtens utsträckning utifrån 1804 års karta. I byns inre längs Lackalänga bygata uppfördes bostadshus, i huvudsak envåningshus i sten, medan de större gårdarna koncentrerades kring samhällets södra och västra utkanter. Några av gårdarna har bevarat äldre korsvirkeslängor. Den första skolan, som också fungerade som fattighus, byggdes vid kyrkan 1838 och fick sitt nuvarande utseende 1873. Folkskolan byggdes 1893 och kompletterades 1939 med ännu ett skolhus. Vid denna tid drogs många människor till industrisamhället Furulund, där Malmö Yllefabrik hade en filial fram till 1960-talet. Strax söder om dagens by växte ett litet stationsområde fram i samband med att järnvägen mellan Lund och Teckomatorp byggdes. Stationen från 1897 är numera riven, och under 2000-talet har flera bostäder byggts på detta område.

Lackalänga kyrka ligger vid infarten från Furulund, på en höjd i landskapet, synlig långt över slätten och det omgivande odlingslandskapet. Åkermarken väster om kyrkan ägs av församlingen. Norr om Lackalänga, mot egnahemsområdet Kullen, ligger en bäckravin. I direkt anslutning till kyrkan finns skolområdet med skolhus från tre generationer, samtliga uppförda i tegel. Lackalänga prästgård ligger längs landsvägen söder om kyrkogården. Rakt norrut leder en mindre väg till Kapellkyrkogården, som beskrivs under "Kyrkogården".

Såväl landskapet söder om Lackalänga, som området Kävlinge- Furulund- Kullen där kyrkan ligger, är utpekade som särskilt värdefulla kulturmiljöer av Länsstyrelsen. Landskapet kring Lackalänga ingår även i riksintresse [M45]. Fornlämningarna,

gårdsbebyggelsen och landskapet, som tydligt präglats av skiftets genomförande med rätvinkliga vägnät, uppfartsvägar och alléer, är uttryck för riksintresset.

Kyrkobyggnaden

Lackalänga kyrka uppfördes i slutet av 1100-talet, förmodligen av Carl Stenmester. Kyrkan gavs ett tidstypiskt romanskt utseende med långhus, ett smalare kor och en halvrund absid i öster. Utförandet var väl bearbetat med ett troligtvis synligt sandstensmurverk. Långhusets norra- och södra fasader försågs med varsin portal och varsitt fönster. Kanske fanns också ett fönster i absidens östra vägg, något som omnämns i Carl Georg Brunius anteckningar från 1800-talet. Absiden förses med ett kupolvalv av sandsten, som liksom den östra absidväggen täcks av kalkmålningar. Innertaket torde varit ett platt trätak, medan yttertaket kan ha belagts med bly.

Under 1200-talet uppförs ett korskrank med två dörrar mellan kor och långhus.

Kyrkan byggs under 1400-talet ut med två stycken vapenhus i norr resp. söder. Över kor och långhus slås kryssvalv av tegel som ersätter träinnertaket.

Under tidigt 1500-tal får kyrkan nya kalkmålningar i korvalvet. Även långhusets östra vägg liksom absiden ska ha bemålats, motiv som idag är försvunna.

Det norra vapenhuset rivs under 1600-talet, och portalen görs om till ett fönster.

1851 görs en utvidgning åt väster av kyrkans långhus, som blir dubbelt så långt och får ytterligare två valvtravéer, efter domkyrkoarkitekt Carl Georg Brunius ritningar. Han var vid denna tid även Stävie och Lackalänge prebendepastorats kyrkoherde. De nya- och gamla murarna förstärks med dragstag. Kyrkan får dagens fönsteröppningar och fönster. Takstommen görs om, taket beläggs med tegel och får en flersprångig gesims längs takfoten. Fönstret i absiden görs om till en dörröppning. Som ersättning för det södra vapenhuset uppförs ett torn med vapenhus. Det visar sig så smalt att klockorna inte kan ringa, och församlingen tvingas flytta dem till en ny klockstapel sydväst om kyrkan. Efter stark kritik mot Brunius låter församlingen uppföra ett nytt klocktorn. Ritningarna tas fram 1874 av Nils Andersson, och tornet uppförs 1888 i sten med en skiffertäckt spira. 1889 läggs taken över långhus och kor om med plåt, medan absiden behåller sin koppartäckning. En orgelläktare byggs och altare, predikstol och bänkar målas om. 1890 dekormålas långhusvalven, troligen med röda band på valvribborna.

1930 vittas väggar och valv. Utvändigt lagas putsen och fasaderna kalkas, och plåttaket målas med oljefärg i blyvitt. 1949 tas kalkmålningarna fram och retuscheras av

Hans Erlandsson. 1951 tar man bort murklackarna som fanns bevarade från det sedan tidigare rivna korskranket. 1952 restaureras kyrkan under Eiler Graebes ledning. Golvet sänks till ursprunglig nivå, och beläggs med tegel respektive trägolv i bänkkvarteren ovanpå en betongsula. Nya bänkar, innerfönster och en ny orgel sätts in bakom den gamla orgelfasaden. Ytterbågarna renoveras och fönsteröppningarna får nya solbänkar av kalksten. Installationer för bl.a. belysning och värme utförs. Predikstolen och altaruspsatsen konserveras och återfår sina ursprungliga färger.

1979 genomförs en utvändig restaurering efter byggmästare Nils Perssons handlingar. All puts över långhus, kor och absid rivs ner och ersätts med cementfattig kalkputs, som sedan avfärgas med kalk. Tornets c-rika puts behålls och dess fasader målas med kc-färg. Tak, avvattningsystem, dörrar och luckor repareras.

2009 genomförs en renovering efter Wikerstål arkitekters ritningar. Fasaderna på kor, långhus och absid rengörs, putslagas och kalkavfärgas, medan tornet ommålas med kc-färg. Kor- och långhustak ommålas, liksom fönstren vars uttjänta blyspröjsar byts mot nya. Tornspirans klot återfår en ljus gul kulör. Spiran renoveras på nytt 2011. Plåtar på kupor och rännalar läggs om, brändundertaket byts delvis ut och taket beläggs med ny skiffer. De gamla plattorna från 1889 rivs och kasseras.

Exteriör

Kyrkobyggnaden består idag av ett i väst utvidgat långhus med fyra travéer, kor, absid och ett torn i väster. Kyrkans medeltida murverk är av kvaderhuggen sandsten lagd i jämna skift. Hörnkedjor och omfattningar är murade av bearbetade kvadrar. Långhusets västdel är av gråsten, som fogats samman med kalkbruk, med fönster- och dörr-omfattningar i tegel. Murarna är förstärkta med dragstag, som syns ovan valven på vinden, och märks genom fasadernas ankarslutar. Långhusets, korets och absidens fasader är ojämnt spritputsade med släta listverk och omfattningar. Putsen är cementhaltig och avfärgad med kalkfärg. Murarna avslutas mot taket med en trespråkig, putsad gesims. Socklarna är lätt förkroppade, täckta av puts och befinner sig till största delen under mark. I dess medeltida delar anas skråkanthuggna sandstenar. Tornet är uppfört av tegel med grundmurar av gråsten. Dess östra fasad rider på långhusmuren. Tornsockeln är oputsad av skråkantad granit.

Kyrkans fönster är rundbågiga med släta omfattningar. Solbänkarna är av röd, hyvlad kalksten med huggen front. Långhusets fönster, fyra i norr respektive söder, är liksom korets av dubbla plattjärnsramar med ett spröjsverk av bly. Fönstrens nedre del består av två rundbågar med rombformade glastrutor. I blyspröjsarnas skärningspunkter finns små blommor. Ovan rundbågarna finns ett masverk med färgade glas av varierande utformning. Fönstren är försedda med fasta, tvådelade innerbågar av gråmålat trä. Torn-

fönstren är i gjutjärn med samma formspråk som övriga. En rundbåge binder samman vapenhusets fönster med de mindre fönstren till tornets första våning. Tornet har dubbla rundbågiga ljudöppningar, i vilka sitter plåtklädda luckor, i alla väderstreck.

Kyrkan har två entréer, dels huvudentrén i tornets västfasad, dels en rundbågig, brunmålad och panelklädd dörr till absiden. Västportalen är rundbågig med flera språng, som omsluter en rundbågig dörröppning och ett rosettfönster i gjutjärn. Dörren är en brunmålad raktäckt pardörr. Dörrbladen har vardera tre speglar dekorerade med andreakors. Ovan dörren finns ett tympanon med texten "Ära vare Gud i höjden".

Långhus- och kortak är täckta med mycket ljust grönmålad plåt i skivtäckning utan förskjutna hakfalsar. Absidens tak är av koppar i skivtäckning. Tornets åttakantiga spira är täckt med gråa, rektangulära plattor av begagnad glavaskiffer. Nockplåtar, rännalar och de fyra små kuporna är alla täckta med rheinzink. Spiran kröns av ett litet klot och ett högt smideskors. I mötet mellan tornets tak och murar finns en flersprångig gesims, uppburen av konsoler som efterbildar en tandsnittfris.

Interiör

Vapenhuset i tornets bottenvåning har golv av murtegel lagt på flatan. Golvet närmast dörren är något upphöjt, medan långhuset ligger 2 steg lägre relativt vapenhuset. På golvet ligger en skrapmatta och en gångmatta. Väggarna är putsade och kalkade och det släta innertaket vitmålat. På norra sidan finns en trappa till tornets övre våningar, underbyggd med förråd och elcentral innanför ett gråmålat plank. I hörnen mot långhuset finns varsin liten rundbågig öppning. Bakom den södra öppningen finns en trappa till orgelläktaren, medan den norra öppningen döljer den tegeltrappa, som en gång användes till Brunius numer rivna torn.

Vapenhus och långhus skiljs genom en rundbågig öppning med en fast blinderad del och en raktäckt pardörr med speglar, båda målade i grått. Vapenhusets tegelgolv fortsätter in i långhuset, som ligger två steg högre. Det har putsade väggar, i dess nedre delar målade med oljefärg, och fyra spetsbågiga, kalkavfärgade valv, som vilar på tresprångiga pilastrar [1]. De äldsta valvens ribbor är profilerade. Under den vita färgen anas spår av rödbrun dekormålning. På en pelare i långhusets sydöstra hörn har man upptäckt numer överkalkade gotiska målningsspår, som föreställer en biskop avbildad med sitt namn under. På ömse sidor om mittgången finns bänkkvarter med plankgolv. På senare tid har församlingen gjort flera förändringar av bänkinredningen. Dörrarna har häktats av, och man har tagit bort två bänkrader i såväl väst som öst. På så sätt har man fått plats för ett kyrktorg längst ner i långhuset, och mer utrymme åt kör och dop. Kvarterens ursprungliga utsträckning märks genom att brädgolvet ligger kvar. Predikstolen står på långhusets södra sida och dopfunten på motsatt sida mittgången.

Längst ner i långhuset finns en orgelläktare, buren av fyra åttakantiga pelare. Den gråmålade, raka barriären består av svarvade kolonner, som bär räcket överliggare. Läktarens undersida är täckt med träpanel, och ovansidan med ett trägolv.

Koret är upphöjt två steg relativt långhuset med en kalkstenstrappa. Korgolvets främre del är av tegel lika långhusets, medan det upphöjda golvet bakom altarringen och in i absiden är täckt av kalksten. Väggarna är putsade och kalkade. Långhus och kor skiljs av en triumfbåge, flankerad av sandstenskolonner med tärningskapitäl. I mötet mellan rundbågen och vederlagen finns en sandstensgesims. I triumfbågen har man hittat spår av tegel och dörrstaplar från det romanska korskranket. Det var troligen uppbyggt av två rundbågar, burna av pilastrar och en mittpelare. Korets kryssvalv är täckt med kalkmålningar, utförda av Lilla Harrie- gruppen, i form av sicksack-band på ribborna och figurframställningar i kapporna. Kring slutstenen finns växtornamentik.

[1]: Långhuset sett mot koret och absiden

Kyrkans additionsaltare står under tribunbågen [2]. Utrymmet bakom altaret används som en liten sakristia, möblerad med en stol och ett skåp. Absidens hjälmvalv och väggar är helt täckta av kalkmålningar, daterade till runt 1175- 1200 av okänd mästare. I absidens centrum syns ett Majestas Domini- motiv [3] med Kristus sittandes på regnbågen inom en mandorla, omgiven av evangelistsymbolerna ängeln, lejonet, oxen och örnen. Nedanför står fyra personer; ett kvinnligt helgon, Jungfru Maria, Johannes Döparen och en lokal biskop, troligen Andreas Sunesson. Längre ned finns tre figurkransar åtskilda av dubbla streck. Överst sitter apostlarna på en bänk, utrustade med bokband och med händerna sträckta mot Kristus. Lärjungarna längst i söder är mycket

fragmentiserade. Därunder kommer en bård med hjulornament, och sist en draperimålning. Färgskalan går i huvudsakligen rött, gult och blått. På södra väggsidan finns en väggnisch för sakramentsförvaring. Fragment av romanskt kalkmåleri, som troligen föreställer Kain, Abel och Abraham, har hittats på vinden ovanför östra korväggen.

[2]: Absid, altarring, altare och altaruppsats

[3]: Detalj, kalkmålning, *Majestas Domini*

Tornets andra våning har brädgolv, vitmålade väggar och tak. Rummet används för förvaring av textilier. Nästa plan i tornet nås via en taklucka. Från detta leder en dörr in till långhusvinden och en trärappa vidare till klockvåningen med klockbocken i fur. Från denna våning syns tornets träkonstruktion, stagad med järnstag, och skiffertakets inbrädning. Långhusets takstolar av fur är uppbyggda av hanband, tass, stödben och dubbla remstycken. Taktronen består av bräder. Vid öppningen mellan kor och långhus finns sandstenskvadrar och ett ankarjärn, vilket antyder att partiet byggts om vid något tillfälle. Långhuset är på vinden inte murat i förband med koret.

Inredning och inventarier

Altaret är av laserat trä med en marmoreringsmålade toppskiva.

Altarringen [2] är av gjutjärn med två grindar, en överliggare av gråmålat trä och knäfall klätt med brunt skinn. Framför altarringen står en pall med samma klädsel.

Altaruppsatsen [2] är av additionstyp, utförd under sent 1500-tal i Daniel Thommissen-

influerad stil av en icke namngiven Malmöverkstad. Uppsatsen är utformad med fyra altartavlor från 1742, som föreställer de fyra evangelisterna. De är placerade i två rader innanför kolonner och beslagsvingar. På entablementets kornisch står en ädikula flankerad av voluter. I trekantsgavelns centrum finns en målning av Guds lamm. Texter på predellan förklarar att uppsatsen renoverades 1742 och 1889.

Dopfunten [4] av sandsten är medeltida. Dess cylindriska fot är typisk för de funtar, som brukar föras till den s.k. Barsebäcksggruppen. Cuppan är vid och slät bortsett från en repstav längs ovankanten. Till funten hör ett dopfat av nysilver, ett insatsfat av mässing och en trähuv, som förvaras på vinden.

Predikstolen [5] är tillverkad runt 1575-1585, troligen av samma verkstad som gjort predikstolen i Dalköpinge kyrka, och är restaurerad vid flera tillfällen. Bildmotiven kommer från 1742. Korgen nås via en trappa, och bärs av en träkonstruktion, dold bakom en hög, gråmålad träsockel i liv med korgens sidor. Dessa består av speglar mellan ett nedre och övre listverk prydda med inskriptioner. I speglarna finns röda fält, inramade av kannelerade pilastrar, med dekor av akantus och medaljonger med drakhuvuden, ängla- eller satyrmasker. Korgen är målad i primärt grönt, rött och guld.

[4]: Dopfunten

[5]: Predikstol

Bänkinredningen av fur är från 1952, då utförda som slutna kvarter. Bänkgavlarna är släta, bortsett från en profilerad ovanlist. Ryggarna har tre speglar och är utrustade med psalmbokshylla på baksidan. Under bänkarna sitter bänkvärmare. Bänkarna är i sin helhet målade i två nyanser av grått, även mot ytterfasaden. Den främsta bänken saknar skärm sedan två rader tagits bort temporärt. Församlingen har provisoriskt även tagit bort två bänkrader i väster, och samtliga dörrar, utförda med röda lister kring marmorerade speglar. De borttagna bänksdelarna har sparats av församlingen.

Orgeln med två manualer tillverkades 1889 av Åkerman & Lund och byggdes om 1952 av Frobenius & Co. Orgelfasaden består av tre delar avdelade av kolonner. Det mittersta partiet är förhöjt och har en triangulär avslutning. Piporna är synliga innanför trepassformade bågar.

Storklockan i malm är från 1634, men göts om 1747 av M Wetterholtz i Malmö. En inskription på klockan förkunnar, att klockan fick gjutas om sedan den gått sönder av den vårdslösa ringningen. Klockan är bl.a. dekorerad med änglahuvuden, strålkran, akantus och figurer. *Lillklockan* i malm är gjuten 1788 av Fredrik Kellström. Klockan är dekorerad med bårder, akantusrankor och inskriptioner.

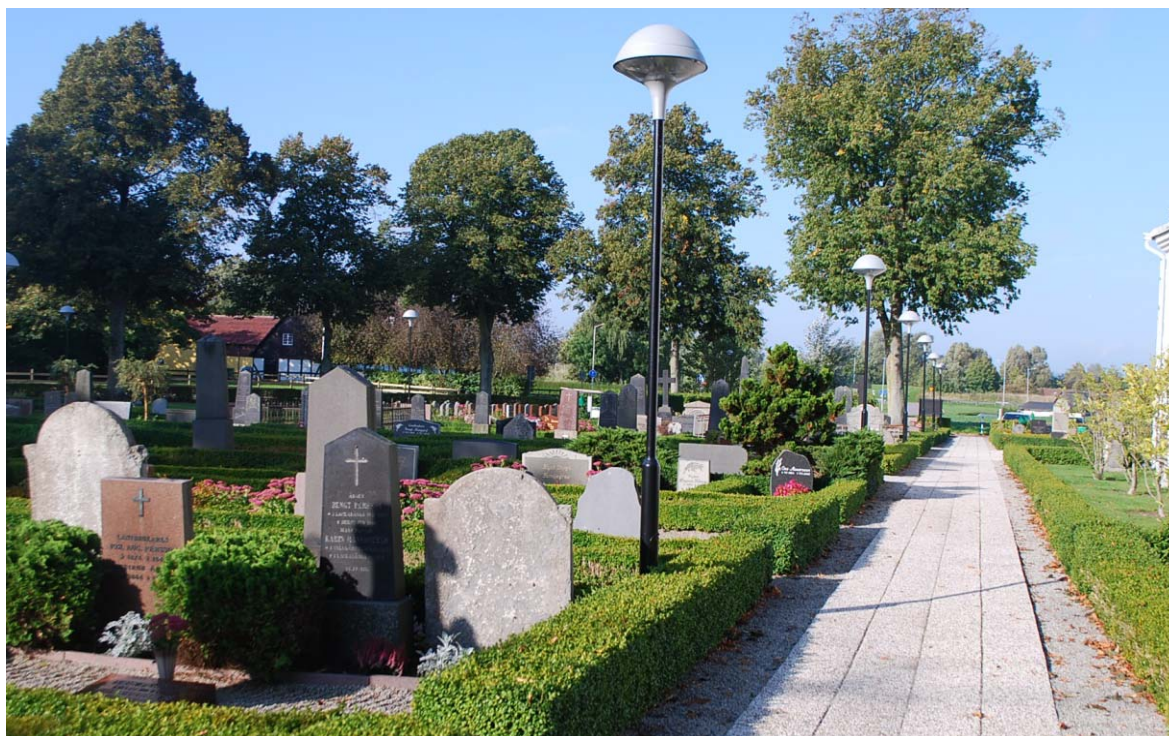
Kyrkogården

Den äldst bevarade kartan, där Löddeköpinge kyrka finns redovisad, är en konceptkarta över Lackalänga by från 1769. Kyrkogården ligger mitt i byn, omgiven av en rektangulär omgärdning. Runt byn breder sig jordbrukets vångar. På en lantmäterikarta från 1858 syns fattighuset öster om kyrkogården, vars utsträckning är i stort sett oförändrad. Kyrkogården har sedan dess utvidgats i öster, liksom mot söder och bygatan, senast då ett område i sydväst togs i bruk för urnsättning.

Kyrkan omgärdas av en låg måbärshäck i samtliga väderstreck, i norr, väster och öster ställd på en låg stödmur. Innanför häcken finns en trädkrans av lind. De träd som en gång avgränsat dagens urngravsområde från övriga kyrkogården är avverkade. Längs huvudgångarna finns enstaka träd som spår efter tidigare alléer, och direkt söder om kyrkan fyra magnoliaträd. Kyrkogårdens huvudingång, utformad med ett grindparti i gjutjärn, ligger längs bygatan i söder. En dubbelgrind med motsvarande utformning leder ut till parkeringen i öster, medan parkeringen i väster kopplas till kyrkogården genom en öppning i häcken. På grindstolparna syns året 1881.

Kyrkogårdens fyra kvarter är singeltäckta, undantaget urngravplatsen och två enskilda gravplatser som är gräsbesådda. Mellan kvarteren löper singeltäckta ångar. Huvudgångarna är hårdgjorda med olika typer av frilagda cementplattor [4]. De enskilda gravarna omgärdas av buxbom. Flera av de enskilda gravplatserna har därtill en egen växtlighet med buskar, t ex tujor och cypresser, och olika blomväxter. Tre gravar omgärdas med järnstaket, sex gravar med stenram. Gravmaterialet domineras av granitvårdar, men det finns även gravar av kalksten, marmor, gjuten cement och gjutjärn. Materialet av äldre, tunna skånska kalkstensvårdar, med tidstypisk utformning från tiden för sent 1700-tal/tidigt 1800-tal, är förhållandevis stort. Den mest dominerande typen av gravvård på kyrkogården är de högresta granitvårdarna med avsmalnande liv och vinklat krön, typiska för förra sekelskiftet. Bland titlarna märks ett stort antal

lantbrukare, liksom flera som anknyter till hantverks- och industriyrken. I nordväst finns ett lapidarium. Urngravplatsen i sydväst är täckt av gräs med gravraderna avdelade av smala stenband. I linjen mot den ursprungliga kyrkogården finns en häck, där två bänkar placerats i nischer.

[4]: Kyrkogården sedd mot sydväst

Kapellkyrkogården

Norr om kyrkan finns en stor kapellkyrkogård, som byggdes 1909 efter ritningar av länsträdgårdsmästaren Carl Jönsson Lenné. I ett första skede lades ut två kvarter kring kyrkogården, som sedan dess har byggts till med bl.a. minneslund och askgravplats.

Kapellkyrkogården omgärdas av en hagtornshäck i norr, öster och väster och av snöbärsbuskar i söder. Kyrkogården har tre entréer. Huvudentrén, utformad med en smidesgrind innanför grindstolpar av sten, ligger i nordost. Från grinden leder en gång kantad av höga tujor upp till kapellet. Kvarteren i väster har en enhetlig utformning med raka rader med gravplatser, åtskilda av rygghäckar av avenbok och prydnadsbuskar. Gångarna är asfalterade. Kvarteret i nordost är utformat med singeltäckta gångar och gravplatser, omgärdade av buxbom och åtskilda av rygghäckar av liguster. Kvarteret omges av en avenbokshäck. Gravmaterialet på Kapellkyrkogården domineras helt av granitgravar, mestadels låga och maskinellt bearbetade.

Minneslundan ligger i sydost, utformad som en grytformad platsbildning omgiven av höga träd. Växtmaterialet är rikt med flera sorters träd och buskar. I väst finns en

stensatt del med en cirkulär bassäng kantad av natursten. Längs kanten finns blomhållare. Askgravplatsen utgörs av ett antal låga oktaedrar, kantade av cortenstål, med växter i mitten och utanför dessa minnesplaketter i marktäckare.

Byggnader på kyrkogården och kapellkyrkogården

I kyrkogårdens östra gräns finns det gamla fattighuset från 1800-talet, som idag används som kyrkvaktmästeri, allmän toalett och skolbibliotek. Byggnaden är uppförd i gulrött tegel med träpanel på röstena och rött tegeltak.

Kapellet är utformat som en kyrka i miniatyr. Väggarna är putsade, fönstren rundbågiga och taket täckt med tegel. Absiden i öster har dock plåttak. På kapellkyrkogården finns därtill en enkel, grönmålad förrådsbyggnad i trä.

Kulturhistorisk karaktärisering för Lackalänga kyrkoanläggning

Lackalänga har kvar delar av karaktären från tiden före enskiftet, med bebyggelsen alltjämt samlad kring den gamla bygatan och vägnätet från 1700-talet. Byn ligger avskuret på en höjd, med obebyggda stråk mot Kullen och Furulund, vilket gör det lätt att uttolka bylandskapets utveckling. Kyrkan, kyrkogården och skolorna finns kvar från det gamla sockencentrat och utgör en välbevarad och värdefull kulturmiljö.

Kyrkans äldsta delar, dvs långhusets östra del, koret och absiden, har medeltida anor. Långhuset och korets murverk är inte murat i förband på vinden, vilket teoretiskt innebär att de skulle kunna vara murade under två byggskenen. Det välbearbetade fasadmurverket, med flera detaljer av sandsten, har ett högt byggnadshistoriskt värde, och utgör ett omistligt källmaterial för forskning om byggnadens tillkomst- och utvecklingshistoria. Ett betydande konsthistoriskt- och arkitektoniskt värde finns i triumfbågens medeltida sandstenskolonner och vederlags-gesimser. Av idéhistoriskt- och religiöst värde är vetenskapen om det romanska skrank, som avskilde koret från långhuset. Spår efter sådana skrank eller väggar har upptäckts i åtminstone 10-talet kyrkor på skånska landsbygden. Enligt Anna Nilsen förekom korskrank ofta under romansk tid, för att försvinna mot slutet av 1200-talet till följd av en allt viktigare sakramentskult och gotikens ljusare kyrkorumsideal. I Lackalänga hade skranket två dörrar, något som antas vara mycket ovanligt i en landsortskyrka.

Korvalvets och absidens omfattande kalkmålningar har ett betydande kulturhistoriskt värde, och är av största betydelse för upplevelsen av kyrkorummet. Korvalvets gotiska

motiv, utförda av Lilla Harrie- gruppen, är till stor del fragmentiserade. De romanska absidmålningarna är speciellt intressanta och av god konstnärlig kvalitet. De är något blekta och fragmentiserade. Majestas Domini- motivet är typiskt för romanskt kalkmåleri, liksom det stränga kompositionsschemat och indelningen av motiven med horisontala figurfriser. Det är däremot ovanligt, att lärjungarna framställdes sittandes, och att de placerats på en bänk anses, enligt Knud Banning, unikt för Lackalänga kyrka. Nästan lika unik är bården med hjulornament, som annars bara återfunnits i Bjäresjö kyrka. I övriga delar liknar målningarna de i Övraby, vad gäller t.ex. den relativt enkla figurbehandlingen och biskopsmössorna. Målningarna bär även ett identitetsvärde, eftersom pastoratets emblem utgår från hjälmvalvets Kristusmotiv.

Absidens kalkmålningar är till stor del dolda bakom altaruppsatsen, som står långt indraget i koret under tribunbågen. Eftersom absiden saknar fönster får målningarna inte något naturligt ljus. De är enkelt belysta med äldre spotlights, och det stora antalet väggmonterade radiatorer i koret begränsar upplevelsen. I samband med framtida arbeten i kyrkan bör undersökas, hur absidmålningarna kan framhävas bättre, och om möjligt kan göras mer synliga utan att kulturvärdena begränsas. Även kyrkorummet bör på sikt göras mer tillgängligt genom att de många nivåskillnaderna överbryggas.

Kyrkan utgör ett typiskt exempel på de ombyggnads- och restaureringsideologier som gällde vid mitten och slutet av 1800-talet. Spåren av Brunius ombyggnad märks i långhusets östra del, bl.a. i de fint gestaltade fönstren med varierat masverk. De blommor som finns i blyspröjsarnas skärningspunkter tyder på omsorg i gestaltningen. Från denna tid härrör också trappan, som bevarats i vapenhuset som symbol efter Brunius alltför trånga torn. Bevarad dokumentation vittnar om, hur han ihärdigt tvingades försvara, att tornet var så smalt, att klockorna inte kunde ringa.

Det ersättande tornet från 1888, som uppvisar stor likhet med Nils Anderssons torn för Svalövs kyrka, skiljer ut sig från resten av kyrkan med en skickligare utförd puts, en kraftig, oputsad sockel och en tidstypisk spira. I takets skiffertäckning finns ett upplevelsevärde och ett teknikhistoriskt värde. Skiffer är, liksom gjutjärn och ett växande intresse för oputsade tegelfasader, typiskt för det sena 1800-talet. Genom att studera äldre foton märks, att tornet stod oputsat fram till minst mitten av 1930-talet. 2011 lades torntaket om med likvärdigt skiffer, samtidigt som torntakets koppardetaljer byttes mot rheinzink av underhållsskäl. Detta är främmande ur kulturhistorisk synvinkel, men har samtidigt inte nämnvärt påverkat det visuella uttrycket. Vid framtida ommålning av taken bör undersökas möjligheten att välja en kulör, som ger en något större kontrast till det vitputsade murverket.

Kyrkans interiör präglas till stor del av Eiler Graebes renovering från 1951. Från denna

tid härstammar t.ex. bänkinredningen och tegelgolvet. På senare tid har församlingen temporärt gjort vissa förändringar av bänkarna, för att svara deras önskan om ett mer aktivt kyrkorum, bättre anpassat till nutidens förrättningar. Brädgolvet ligger kvar även där bänkarna tagits bort. Om bänkarna inte återmonteras, kan golvet i dessa delar på sikt ersättas av tegel lika kyrkorummet i övrigt. Av gestaltningsskäl och med hänsyn till kyrkans medeltida karaktär bör kvarteren behållas slutna, och de bänkar som saknar framsida bör kompletteras. Den nuvarande bänkinredningen från 1952 är av begränsat värde, vilket kan göra framtida förändringar möjliga.

Bland kyrkans inventarier märks den medeltida dopfunten och altaruppsatsen, som med sin rika beslagsornamentik utgör ett fint exempel på uppsatser influerade av mästaren Daniel Thommissen. Både altaruppsatsen och predikstolen, med bildfält innanför räfflade pilastar, är tidigt utförda och typiska för det renässanssnickeri, som uppstod vid reformationstidens slut. Sedan 1952 bär de på nytt sina originalfärger. Predikstolen visar, även om den är ombyggd, ett släktskap med flera samtida predikstolar i närområdet, t.ex. Dalköpinge, Annelöv, Lockarp och Farstorp.

Kyrkogården präglas av de singeltäckta, buxbomsomgärdade gravarna. Annan viktig vegetation är magnoliaträden och pyramidalmarna längs gångarna, liksom de inslag av tujor och cypresser som präglar miljön norr om kyrkan. Trädkransen av lind är av stort miljöskapande värde, och ger kyrkogården en värdig avgränsning mot byvägen, skolgården och parkeringarna. Sekelskiftets ideal gör sig även påmint i det östra kvarteret på Kapellkyrkogården. Karakteristiskt för denna är annars de rygghäckar som avdelar gravplatserna. Det är av vikt för upplevelsen, att deras växtlighet underordnar sig rygghäckarnas höjd. De asfalterade gångarna och de många prydnadsbuskarna bryter mot den ursprungliga strama gestaltningen. Minneslunden är mycket elegant utformad med ett omfattande växtmaterial.

Rekommendationer

- Det medeltida murverket, valven och kalkmålningarna ska alla behandlas med största varsamhet. Det gäller även murverket ovan vinden, som bär spår av äldre kalkmålningar och lagningar.
- Kyrkans stolthet utgörs av de unika romanska absidmålningarna, som kontinuerligt bör inspekteras av konservator. Varsamhet gäller även för triumfbågens sandstenskolonner och vederlagsgesimser.
- Lackalänga kyrka är idag relativt hårt belastad. Det råder brist på förvaringsutrymmen, väntrum och toalett i kyrkobyggnaden. Sakristian upplevs alltför liten och de olika golvnivåerna är ett problem ur tillgänglighetssynpunkt.

Det är av yttersta vikt att eventuella framtida ombyggnadsarbeten görs med stor varsamhet för att inte minska de kulturhistoriska värdena.

- För kyrkogården gäller, att buxbomsomgärdningarna och singeltäckningarna bör bevaras. På Kapellkyrkogården bör ordningen med rygghäckar värnas.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enl. 4 kap. kulturminneslagen. Kyrkan och kyrkotomten ligger inom reg. fornlämning Lackalänga 28:1. Den utgör Lackalänga gamla bytomt och skyddas enl. 2 kap. kulturminneslagen.

Kävlinge- Furulund- Kullen är utpekade som en särskilt värdefulla kulturmiljö av Länsstyrelsen.

Källor och litteratur

A Catalogue of Wall-Paintings in the Churches of Medieval Denmark 1100-1600. Scania, Halland, Blekinge. Bd I-IV, Knud Banning, Köpenhamn, 1976-1982.

Kyrkorummets brännpunkt, Anna Nilsen, Kungl. Vitterhetsakademien, Stockholm, 1991

Lackalänga kyrkogårdar, Helena Nilsson & Henrik Borg, Regionmuseet Kristianstad, 2007

Lackalänga kyrka – renovering av tornspirans tak, Maria Sträng, Regionmuseet Kristianstad, 2011:18.

Lackalänga kyrka – utvändigt renovering, Lotta Eriksson, Regionmuseet Kristianstad, 2009:67.

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, (utkast) opublicerad 2012

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008

Underhållsplan för Lackalänga kyrka 2005-05-13, Wikerstål Arkitekter AB (2005), Helsingborg

Regionmuseets i Kristianstads arkiv, Lund, mappar 1-2: *Lackalänga kyrka*

<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>, Riksantikvarieämbetet Fornsök, hämtad 2014-09-25

<http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html>, Lantmateriet, hämtad 2014-09-25

<http://www.kavlinge.se/download/18.f8873cc141a12daff3168a/1382011873058/Tematis k+%C3%B6versiktsplan+Kulturmilj%C3%B6program.pdf>, Kulturmiljöprogram Kävlinge kommun (samrådshandling), hämtad 2014-08-15.

<http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/ landskaps- vard/ kulturmiljoprogram/sarskilt-vardefulla-kulturmiljoer-i-skane/kavlinge/Pages/ Kavlinge-Furulund-Kullen.aspx>, hämtad 2014-09-25

http://www.raa.se/publicerat/varia2012_17.pdf, Riksantikvarieämbetet, hämtad 2014-09-08.

Intervju med representanter från Lackalänga- Stävie församling, möte 2014-09-29.

Övriga uppgifter

Denna rapport, en kulturhistorisk karakteristik och bedömning av Lackalänga kyrka, Rönnebergs kontrakt, har upprättats av:

Karl Johan Holmberg (handläggare), Arkitekt SAR/MSA, Certifierad sakkunnig avseende kulturvärden

J AIS arkitekter AB

Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg,

042-14 92 30, www.jais.se

Karakteriseringen har gjorts efter samråd med referensgrupp utsedd av Lunds stift.

Inventeringsdatum: 2014-09-17

Färdigställd rapport: 2015-xx-xx